

Buletin european

Anul VI. N.62

Noiembrie 1979

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Drăgan

REFLECTII PE MARGINEA TRACOLOGIEI

de Josif Constantin Drăgan

Pentru cei mai mulți *Tracologia* e un termen ce nu are o semnificație precisă, după cum mulți abia cunosc numele Tracilor, cel mai numeros și mai răspândit popor al 'lumii' după cel al Indienilor - după cum spunea Herodot, pentru care 'lumea' se compunea numai din Europa și Asia. Africa se numea *Libia* și era cunoscută ca 'Țara cu lei'.

Jumătate din populația continentului nostru este *tracică* la baza ei, iar cealaltă jumătate este *celtică*. Peste aceste componente etnice esențiale, de la origini s-au suprapus în nord Germanicii, iar Slavii au trăit și au rămas la marginile Europei, la porțile ei.

Aceștia sunt așadar Europeii cei mai vechi, peste care au venit, în valuri succesive, triburi răzlețe, nefinse numericește în comparație cu populația autohtonă, care în plus avea și o puternică organizare politică: statul Roman unitar. Noii veniți au *impus numele lor unor popoare de băștinași* pe care i-au cotropit și au instaurat, firește, limbile pe care le vorbeau și care erau complet străine de vorbirea Europeilor.

Hărțile politice din trecut ascund realități total diferite, deși regăsești elementele comune, în domeniile arheologic, etnologic, lingvistic, folcloric, etc., acestea din urmă adevărate arhive vii ale unui substrat în contradicție cu aparențele înșelătoare. Mi se pare de la sine înțeles că și în acest sector de investigație știința are datoria să înlăture vălul aparențelor, al iluziilor optice, cu atât mai mult cu cât de foarte multe ori aceste aparențe au fost și sunt susținute din interese, care n-au nimic comun cu probitatea și seninătatea științifică.

Oricum s-ar numi azi popoarele adevărate ale Europei - cele mai vechi și cele mai numeroase totodată - ele se găsesc în fața unei *necesități inexorabile de apropiere și unificare*, impuse de tehnică și de economie.

Cultura și civilizația Europei este *una și aceeași* și ea s-a format prin contribuția tuturor etniilor componente ale continentului; cultura europeană este o sinteză a culturilor naționale și *fiecare cultură națională re-*

prezintă cultura europeană în întregimea ei. Ceea ce desparte pe Europeni mai mult ca orice este Istoria lor, scrisă în modurile cele mai felurite. Lucrând la rescrierea istoriei Europei pe baze comune, valabile pentru toți, e tocmai nucleul, *substratul* comun care ar trebui căutat și valorificat azi, un substrat care îi leagă pe toți Europenii și care a fost atât de bine remarcat de Bogdan Petriceicu Hasdeu și de Nicolae Densusianu - și poate și de alți Europeni, pentru moment fără circulație continentală. Elemente comune, numitori comuni se găsesc în toate domeniile.

Dacă *Istoria Europei* însemnează pentru trecut *Istoria Tracilor*, deveniți Achei-Eleni, apoi Etrusco-Romani și Ibero-Turdetani, iar mai la nord *Istoria Celților*, pentru o mai bună și profundă cunoaștere a Istoriei Europei astăzi, trebuie depășită faza de simplă expunere "politică" a istoriei și lărgită cercetarea la mai multe discipline ca arheologia, numismatica, lingvistica, toponomastica, etnografia, folclorul, muzica, literatura, mitologia, religia, sociologia, dreptul, arta militară ș. a. Această *cercetare multidisciplinară în totalitatea ei poartă numele de Tracologie*, o știință sinteză. Numai în baza acestor date eterogene, dar complementare, istoricii vor putea pe viitor să dea o interpretare justă, în spirit realist, trecutului Tracilor, care e de fapt trecutul Europei de la începuturile sale.

În anul 1969, Institutul de Cercetări Istorice de la Salzburg, de sub direcția regretatului prof. dr. Alexander von Randa, Institut ce aparținea Fundației Europene Drăgan, a început la indicațiile subsemnatului pregătirile pentru organizarea unui primsimpozion tracologic la Veneția, care însă n-a ajuns să se desfășoare. În același timp de la Fundația Europeană Drăgan de la Atena a plecat propunerea publicării unei *Istории tracice*, alcătuită de un grup de 36 de oameni de știință din diverse părți ale lumii. Propunerea este încă valabilă. Ea devine cu atât mai realizabilă cu cât inițiativa bulgară de a fi organizat primul Congres de Tracologie la Sofia în 1972 urmat de al doilea Congres de la București, în 1976, a grupat un număr mare de cercetători de înalt nivel în jurul Tracolgiei. Această activitate colectivă e susținută de cele două Institute omonime: Institutul de Tracologie de la Sofia de sub direcția ministrului Ludmila Jivkova și Institutul de Tracologie de la București, de sub direcția Prof. Dumitru Berciu creat în acest an, după ce în 1974, la propunerea Fundației Europene Drăgan, Cenaclul literar Titu Maiorescu - Secția tracologie, a lansat prin conferințe și alte manifestări interesul pentru Tracologie în marele public. Amintesc de asemenea că Fundația Europeană Drăgan publică, din același an 1974, buletinul lunar 'Noi, Tracii', operă de popularizare a tracismului, în care trebuie desigur remarcată și contribuția 'Magazinului Istoric' în difuzarea noilor idei în această materie.

Colaborarea strânsă a specialiștilor în Tracologie din toate țările Continentului nostru va putea duce la realizarea proiectatei *Academii Europene de Istorie* și la organizarea unor Cursuri de reciclare a profesorilor de istorie, cu participanți și profesori calificați, cu viziune europeană.

Anul 1979 este anul nu numai al nașterii Europei prin voința cetățenilor săi, dar și al scrierii Istoriei sale adevărate și unice, care să-i asigure viață îndelungată, ceea ce se poate obține numai prin cultură și educație în spiritul solidarității europene.

Ne așteaptă o grea dar nobilă misiune.

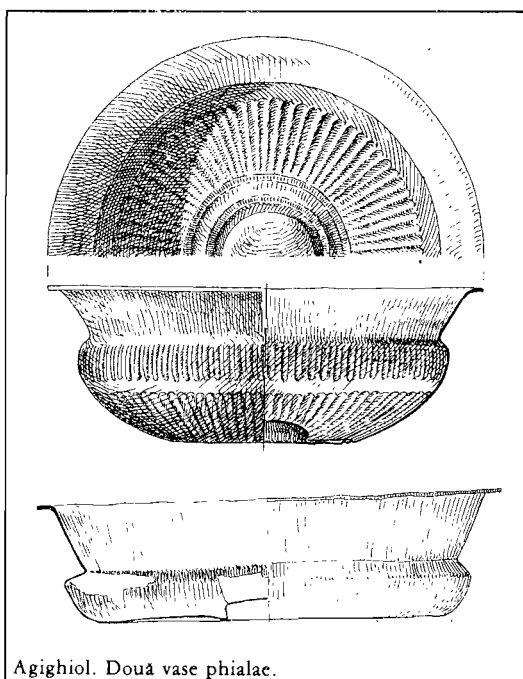
2050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT

de Dumitru Berciu

Rezultat al unei îndelungate dezvoltări istorice. Statul Dac centralizat și independent, de la a cărui organizare, sub conducerea lui Burebista, vom aniversa în 1980 împlinirea a 2050 de ani, nu a apărut în mod spontan sau întâmplător, ci a fost rezultatul unei îndelungate dezvoltări istorice. La temelia tuturor prefacerilor politice de majoră însemnătate, precum și a progreselor din epoca lui Burebista, care reprezintă culmea cea mai înaltă atinsă până atunci de societatea geto-dacică, s-a aflat un multimilenar substrat economico-social, un proces ascendent de cristalizare a organizării politice și militare, desfășurat în chip unitar, pe o întinsă arie geografică.

Așa cum s-a evidențiat într-un articol anterior, în cursul mileniului al II-lea î.e.n. în regiunea carpato-dunăreană și balcanică se constituiseră neamurile tracice, aparținând, ca și Grecii, Ilirii și alții, marii familii de neamuri indoeuropene. Tracii mileniului al II-lea î.e.n. au fost creatorii unei culturi avansate și unitare. Ei aveau cunoștințe înaintate, dezvoltând una dintre cele mai prospere metalurgii a bronzului cum o atestă produsele atelierelor din Transilvania în special, date la iveală de săpăturile arheologice. În atelierele nord-tracice și pontice se făureau unelte felurite, arme și podobe de preț, Tracii acestor vremuri putând fi comparați, în multe privințe, cu lumea miceniană.

Prin secolele VII-VI î.e.n. pe fondul tracic din perioadele anterioare s-a cristalizat o mare unitate etnică și de civilizație, ce acoperea toată regiunea geografică din nordul Carpaților până la Balcani și de la Tyras (Nistru) până spre ținuturile de la Du-

Agighiol. Două vase phialae.

nărea mijlocie. În cadrul acestei unități se vor ridica Geto-Dacii, pe care îi va surprinde istoria scrisă cu ocazia expediției întreprinse, în anul 514 înaintea erei noastre, de Darius, regele Perșilor, împotriva Scitilor. Geții - "cei mai viteji și drepti dintre Tracii" - cum îi aprecia Herodot - au fost singurii dintre neamurile tracice care s-au împotrivit cu armele marelui rege persan. Rezistența opusă de Geții celui mai puternic imperiu al vremii atestă nu numai voința lor de a trăi liberi, de sine stătători, ci și nivelul lor de organizare militară și politică - mai înaintat decât al celorlalte neamuri înrudite. Când, aproape două sute de ani mai târziu, pute-

rea macedoneană s-a ridicat sub Filip II și Alexandru cel Mare. Geții au intrat din nou în lumina istoriei antichității, de această dată izvoarele vorbind despre un rege al Geților de la Dunăre, despre orașe întărite, precum și despre bogate lanuri de grâne la nord de Dunăre, pe care oștenii macedoneni le-au culcat cu lăncile la pământ spre a putea înainta.

Începuturile timpurii ale stratificării sociale. Cercetările arheologice au scos la lumină dovezi certe ale începuturilor stratificării sociale în această vreme. În secolele IV-III î.e.n. Geto-Dacii au creat o artă "princiară", aristocratică, de o rară finețe care, cu toată înrâurirea Orientului antic și a lumii elenistice, se înfățișează cu manifestări de o pregnantă unitate și originalitate în întreaga zonă getică dintre Balcani, Carpații Meridionali și Orientali, Pontul Euxin și Tyras. Este suficient să amintim în acest sens binecunoscutul coif de aur de la Poiana-Coțofenești (județul Prahova), tezaurul de la Băiceni (județul Iași), cât și inventarul mormintelor unor căpetenii ale aristocrației geto-dace de la Agighiol (județul Tulcea), Peretu (județul Teleorman) și Găvanu (județul Brăila), care reflectă o viață plină de strălucire și de putere a nobilimii indigene.

Din analiza știrilor literare, dar și a celor arheologice și numismatice, rezultă că la sfârșitul acestei perioade, Geto-Dacii erau organizați în cadrul unor uniuni tribale, care aveau fiecare câte un centru al lor economic, militar și religios - cunoscut din izvoare sub denumirea de "dava" în limba traco-dacică.

Una dintre uniunile mai vaste și mai puternice, care a putut face față forței unui stat de tăria regatelor elenistice a fost aceea condusă de Dromichete (pe la începutul sec. III î.e.n.), care a învins în două bătălii oștile macedonene, luând chiar prizonier pe Lysimach, puternicul rege al Traciei. Pe la anul 200 î.e.n. este menționat regele Oroles, care a luptat împotriva Bastarnilor germani, pătrunși în părțile de răsărit ale Daciei, și i-a învins după o suită de grele bătălii. Uniunile de triburi geto-dacice au evoluat mereu - pe măsura dezvoltării forțelor de producție și intensificării schimburilor comerciale, constituind nuclee din ce în ce mai mari. Importurile elenistice, pătrunse adânc în zona getică, dar mai ales

cele romane, folosirea monedei Romei republicane au stimulat puternic procesul de unificare pe plan economic și politic al lumii geto-dace.

La temelia operei de centralizare - unitatea lumii geto-dacice. Acest proces avea solide temeuri în unitatea etnică, lingvistică și de cultură materială. Mărturiile istorice, care plasează împede pe Geți în întreaga regiune dintre Haemus (Balcani), Carpații Meridionali și Orientali și spre Marea Neagră și Tyras, iar pe Daci în regiunea intracarpatică a Daciei străvechi, subliniază că aceștia formau unul și același popor. Istoricul Trogus Pompeius, care scrie în primele decenii ale erei noastre, afirmă semnificativ că "Dacii sunt o mlădiță a Geților". Izvoarele antichității sunt categorice în afirmarea faptului că Geții și Dacii vorbeau aceeași limbă, traco-dacică, foloseau aceleași elemente în compunerea numelor de localități, de oameni.

În ce privește cultura materială descoperirile arheologice au dat la iveală numeroase ateliere de prelucrare a fierului din care ieșeau unelte felurite, cu întrebuințare diversă, dar care păstrează aceeași pecete a unității pe toată aria de locuire a Geto-Dacilor, întocmai ca și armele (vârfuri de săgeată, lănci, scuturi etc.) și podoabele. Fierul de plug dacic, care a făcut posibilă tre-

Agighiol. Decor pe un vas.

cerea la o agricultură propriu-zisă, a fost o unealtă tipică pentru lumea geto-dacică, folosită și mai târziu de-a lungul perioadei daco-romane și apoi mult după aceea. Ceramica geto-dacică, lucrată cu roata, sau în tehnica tradițională cu mâna, are un izbitor caracter unitar, repertoriul său de forme pornind în principal de la forme străvechi tracice, cât și de la unele prototipuri elenistico-romane.

Tocmai aceste produse ceramice, purtând pecete specific geto-dacică, au îngăduit, mai mult decât alte categorii de izvoare arheologice, să se stabilească cu certitudine până unde s-au extins neamurile Geto-Dacilor.

De asemenea, și în domeniul arhitecturii - atât de splendid documentată de impunătoarele cetăți de piatră de la Sarmizegetusa (Hunedoara), Piatra Craivii, Căpâlna (Alba), Băta Doamnei (Neamț) etc. - sunt evidente dăinuirea unor elemente de tradiție mult mai veche și, în același timp, puterea de asimilare de către Geto-Daci a elemente-

lor de civilizație greco-romană. Modul de primire și adoptare a împrumuturilor străine potrivit gustului și nevoilor locale, este o altă caracteristică a lumii geto-dace, ca entitate etnică unitară, cu rădăcini milenare în același străbun pământ.

Așadar, marea personalitate a lui Burebista, opera de organizare și unificare statală întreprinsă de el se conturează pe fundalul acestei vaste și multilaterale unități a lumii geto-dacice. Tocmai această temelie unitară explică faptul că, deși tradițiile democrației militare ale uniunilor tribale nu au dispărut cu totul până la Burebista, totuși societatea Geto-Dacilor a reușit să înjghebeze un stat larg cuprinzător al tuturor teritoriilor locuite de ei - oameni statornici, agricultori, crescători de vite și meșteșugari cu vechi tradiții. În același mod se explică și dăinuirea în timp a edificiului statal geto-dac până la cucerirea romană, cunoscând o mare înflorire. Prin organizarea statală din vremea lui Burebista, istoria Dacilor a atins un punct culminant; acest moment rămâne unul de referință în istoria patriei, subliniind îndelungatele tradiții de organizare politică, rădăcinile adânci ce ne leagă de aceste pământuri pe care strămoșii noștri și-au făurit în urmă cu mai bine de două milenii un stat propriu, liber și puternic.

RÉSUMÉ

En 1980 on fêtera le 2050ème anniversaire de la constitution du premier Etat dace centralisé et indépendant, sous Burebista, Etat qui s'est maintenu jusqu'à la conquête romaine. Cette oeuvre politique a été rendue possible par l'existence d'une unité géto-dace, très marquée, ethnique, linguistique et de culture matérielle et spirituelle. La force de la tradition unitaire géto-dace est prouvée par l'assimilation originale des emprunts faits à la civilisation gréco-romaine.

Avem deosebita satisfacție să comunicăm cititorilor noștri că d. profesor universitar, doctor docent, Dumitru Berciu - directorul Institutului de Tracologie din București - a acceptat să facă parte ca membru în Comitetul de redacție al buletinului nostru.

LIMBA DACILOR

de Mircea Mihai Rădulescu

(urmare)

Istoria unui popor se oglindește toată în limba sa. Dacă această afirmație e câtuși de puțin valabilă, trebuie în mod necesar să existe în limba română probe despre prezența Goților și a populațiilor înrudite în patria noastră.

După primul război mondial Constantin Diculescu a afirmat originea gotică a unei serii de cuvinte românești. Reacția lingviștilor, români și străini față de aserțiunile sale a fost destul de negativă, iar Petar Skok, poate cel mai valoros dintre oponenți, i-a făcut cea mai dură și în același timp și cea mai nedreaptă critică. Controversa a ajuns adesea dincolo de spiritul academic, s-a mai dat și frâu liber patimei. Nici acceptarea de către Gamillscheg a unora dintre etimologiile lui Diculescu nu s-a bazat pe prea multe argumente valabile, iar Istoria Limbii Române, scrisă de un colectiv al Academiei RSR, nu a rezolvat nici ea problema, dând numai drept posibilă originea germanică (fără precizarea dacă e est-germanică sau nu) pentru *bâlcă*, *bulz*, *ciuf*, *nasture*, *rapăn*, *strănut*, *strugure*, *targă*, *tureci* și *a zgudui*. Dintre acestea, *bulz* nu poate fi separat de *bulgăr(e)* și amândouă de engl. *bulk* (odinioară și “grămadă”, azi “gros, volum, încărcătură; proeminență rotundă”), provenind, foarte probabil, din substrat, așa cum am putut dovedi că provin *strugure* și *a zgudui*; *nasture* și *targă* nu corespund ca sens cuvintelor germanice cu care au fost comparate; *strănut* “cu stea în frunte” nu are nimic caracteristic germanic (vezi totuși n.germ. de sus *Stern* “stea”, etc.); *ba!că* și *rapăn* ar putea fi germanice (primul ca împrumut dintr-un corespondent germanic al lui *bulgăr(e)*), deasemeni *tureci* sau, mai degrabă, *cioareci*. Pentru dovedirea unui contact direct cu limbile est-germanice se impunea însă identificarea unor cuvinte de origine sigur gotică.

Printre cuvintele lui Diculescu îl găsim și pe *a se uita*, considerat corect un împrumut din gotică, dar derivat de autor în mod greșit dintr-un **u(f)-witan*.

imper. 2 sg. al got. *witan* “a privi” este *witai*. În toate limbile germanice desinența imper. 2 sg. este *-e* (din i.-e.-**e*) și de fapt, ținând seama de demonstrația lui Marchand după care got. *ai* trebuie pronunțat în toate cazurile *e*, *witai* nu poate fi decât *úite!* Verbul *a se uita*, care e o dezvoltare ulterioară din interjecția *úite!*, are imper. 2 sg. *uită-te*, formă despre care s-a spus că a dat prin contracție *ujte!*, dar în acest caz numai cea de a doua formă trebuia să supraviețuiască.

Interjecția *úite!* a fost împrumutată într-o vreme când *a uita* “a pierde din memorie” era încă **ulita(re)* sau **ūlita(re)* (din **oblitare*) și cele două cuvinte nu se puteau confunda formal, ajungându-se doar ulterior, prin trecerea lui *li* la *i*, la două omofone.

E greșită explicarea lui *a se uita* “a privi” pornind de la *mă uit să dorm*, deoarece în expresiile de tipul *mă uit să dorm și eu o oră, două*,

verbul *mă uit* nu însemna “devin mai puțin atent”, ci “intenționez, doresc, caut”, sau chiar “sunt atent” (ca în *mă uit să nu dea laptele în foc*, sau în altele similare). Din punctul de vedere al stării de conștiință cele două verbe *a se uita* și *a uita* sunt antonime; *uite!* și *a se uita* nu sunt latine.

Got. *witan* descinde din radicalul i.-e. * $\text{u} \text{ i d}$ -, ca și lat. *videre*, v. slavon *videti*, v. grecesc ($\text{u} \text{ idein}$ “a vedea”. Din latină l-am moștenit pe *a vedea* (*vède, videă*), din slavă l-am primit pe *vedenie. uite!* și *a se uita* nu pot fi dace (cum susține prof. I.I. Russu din Cluj-Napoca), deoarece în această limbă *d* (din i.-e. * d și * d^{h}) și *t* (din i.-e. * t) nu s-au confundat și n-au făcut mutație consonantică.

râcă “ceartă, feudă, pornire dușmănoasă” nu se poate explica prin *a râcăi* (cuvânt foarte probabil de origine dacă), ci e un împrumut din got. *wrekei* “urmărire, pornire dușmănoasă, răzbunare”, înrudit cu got. *wraka*, v. engl. *wracu*, v. saxon *wrāka* “răzbunare”), dar și cu v. germ. de sus *rahha, racha* “răzbunare”, v. nordic *reka* “a goni, a urmări, a vâna, a se răzbuna”, în acestea din urmă grupa inițială *ur-* fiind simplificată la *r-*. Cuvintele germanice descind din radicalul i.-e. * $\text{u} \text{ e r e g}$ - “a se năpusti, a dușmăni”.

Borț e un cuvânt auzit mai mult în Muntenia și înseamnă “pântecele (mare) al femeii gravide”; de aici *borțoasă* “gravidă” (prin extensie și *borțos* “pântecos”), utilizat și în jud. Alba. Acest sens de “pânțec mare gravid” al lui *borț*, precum și vocalismul *o* îl situează aparte față de normalul *burtă*, de origine autohtonă, după prof. Cicerone Poghirc; *burtă* descinde din i.e. * $\text{b}^{\text{h}} \text{r} - \text{t} \text{ o}$ “purtat” (cu *r* sonant, ca și în cazul lui (*a*)*murg*¹ care e i.e. * $\text{m} \text{ r} \text{ g}^{\text{h}}$ - “crepuscul; zori”, *murg*² din * $\text{m} \text{ r} \text{ g}$ - “de culoare întunecată” sau *strungă* din *(*s*) *t r n g*^h -).

În favoarea originii gotice a lui *borț* vorbesc *ga-bauúths* “naștere, origine, neam, țară de baștină” și mai ales *bauúrthei* “povară, sarcină”. Got. *au* se pronunță *o*, iar *th* a trebuit să devină *ț* în română, vezi rom. *teapă* și *țarc* față de alban. *thep* și *thark*, etc; *ei* e *î*.

stei, pl. *steiuri* “bolovan mare, (colț de) stâncă” e pus de obicei în legătură cu sârb. (dialectal) *stenje*, bulg. *stěná*, sb. *stejèna* “perete de stâncă; piatră”, care n-au putut fi împrumutate ca atare în română. *stei*, cuvânt ce se aude mai ales în sudul României e pronunțat *sténi* în Hațeg. Academicianul Al. Rosetti admite trecerea lui *nj* sud-slav în *i* românesc pe baza a două exemple (*puhoi* și *copaie*) care nu figurează în dicționarele de v. slavonă. Pe de altă parte, sufixul slav *-anie, -enie* nu s-a modificat în limba română (vezi de exemplu *dihanie, vedenie*). Genul neutru al lui *stei*, cu aspect de masculin la singular, se explică bine pornind de la acuzativul sg. **steen* al got. *stains* (pronunțat *steens*) care înseamnă 1. “piatră”; 2. “stâncă”. Forma mai veche *sténi* îl poate explica și pe *stâncă* (dacă nu e din substrat).

uite! (*a se uita*), *râcă*, *borț* (*borțoasă*) și *stei* provin în mod cert din gotică și constituie o probă solidă a continuității Daco-Romanilor și deci a Romanilor în Dacia și pe teritoriile Dacilor liberi. O cercetare exhaustivă a fondului lexical gotic ar putea adăoga și alte cuvinte acestei serii.

(va urma)

PROGRAMME DU
DEUXIEME SYMPOSIUM
INTERNATIONAL DE THRACOLOGIE
organisé par la
Fondation Européenne Dragan
(Rome)

Lundi, 12 novembre 1979

- 18.00 - 20.00 Séance d'ouverture:
Allocution de Joseph Constantin DRAGAN, Président de la
Fondation Européenne Dragan
Rapport de Velisar VELKOV, Directeur adjoint de l'Institut de
Thracologie de Sofia «Les Thraces en Europe Occidentale»
Discussion
- 20.00 - 21.00 Cocktail-party offert par le Président de la Fondation Européenne
Dragan

Mardi, 13 novembre 1979

Séances de travail

- 9.30 - 11.45 Mircea PETRESCU-DÂMBOVIȚA: *La métallurgie du bronze
chez les Thraces de l'espace carpato-ponto-danubien*
Alexandru VULPE: *La branche nord-danubienne des Thraces
jusqu'au commencement de la cristallisation de la civilisation
géo-dace*
Vladimir GEORGIEV: *Thraces, Pélasges, Achéens, Ioniens, Do-
riens et leurs relations*
Michel SAKELLARIOU: *Les Thraces, par rapport aux Pélasges
et à certaines ethnies grecques*
Peter DELER: *Les Monuments Mégalithiques en Bulgarie.*
Discussion des communications
- 11.45 - 12.00 Pause
- 12.00 - 13.30 Radu VULPE: *Thraces et Pélasges*
Lorenzo BRACCESI: *I problemi della tradizione pelasgica nello
alto adriatico*
Vladimir POTOV: *La diaspora des Thraces.*
Discussion des communications

-
- 17.00 - 18.15 Emil CONDURACHI: *Les actions militaires et politiques de Burebista et de Décébal dans le monde thrace du Sud du Danube*
 Dumitru BERCIU: *La tradition de l'état chez les Géo-Daces*
 Mihai IRIMIA: *Les relations thraco-gètes avec les colonies grecques sur la côte de la Dobroudja*
 Discussion des communications
- 18.15 - 18.30 Pause
- 18.30 - 19.30 Joseph Constantin DRAGAN: *Tartessos, une cité thrace en Ibérie*
 Ion CULIANU: *Problemi della religione delle tribù tracie*
 Julio CARO BAROJA - *Les Thraces en Ibérie - les Illyres.*
 Discussion des communications

Mercredi 14 novembre 1979

Séances de travail

- 9.30 - 11.30 Vittore PISANI: *Che cosa dobbiamo intendere per lingua tracia?*
 Cicerone POGHIRC, *Relations linguistiques celto-daces*
 Nullo MINISSI: *Nomi, popoli, lingue, nella preistoria della Penisola Balcanica: problemi di metodo*
 Franco CREVATIN: *Balcani e preistoria linguistica*
 Discussion des communications
- 11.30 - 11.45 Pause
- 11.45 - 13.00 Alf LOMBARD: *La position du roumain entre Orient et Occident, autrefois et aujourd'hui*
 Sorin STATI: *Notes sur la sémantique des mots roumains du substrat*
 Discussion des communications
- 13.00 - 13.15 Pause
- 13.15 - 14.00 Velisar VELKOV: *Conclusions générales*
 Joseph Constantin DRAGAN: *Allocution de clôture*

Jeudi 15 novembre 1979

Excursion à Cerveteri

SINCRONISM DACO-CREȘTIN

ATANASIE NASTA

Pentru a evita eclecticismul tentant - documentele istorice fiind singurele care conțin problema religiei la Traci -, ne vom limita la izvoarele autentice rezultate dintr-o cunoaștere nemijlocită a vieții, și ca explicare teoretică, cercetările sociologice și concluziile cele mai obiective. Istoriile lui Herodot, Geografiile lui Strabo și Orațiile lui Dion Chrysostomus au, în această problemă, valoarea autenticității. Astfel cum îi consideră Friedrich Hegel, Herodot alături de Tucidide: "au alcătuit o istorie nemijlocită, au descris îndeosebi fapte, întâmplări și situații pe care le-au avut în fața ochilor, împărtășindu-se ei înșiși din spiritul lor și transpunând în reprezentare mintală cele petrecute în afară" (1).

Aceste date istorice, începând cu Herodot, care au dăinuit cu autoritate timp de șase secole, constituie izvoare de apă limpede și vie, privind viața spirituală a Geto-Dacilor până la creștinizarea și supunerea lor de către Romani.

Creștinismul, paralel cu definiția dogmatică și explicarea cosmologică divină a lumii, reprezintă și apariția unui mod moral superior de viață. Originea sa trebuie căutată obiectiv, nu în revelații, ci în aspirația ființei umane spre o perfecțiune morală prin temperarea plăcerilor trupesti. Experiența religioasă reprezintă alături de manifestarea artistică, începutul culturii umane. "Omul, odată cu depășirea animalității a devenit religios, ceea ce înseamnă că el vede în natură ceva dincolo de realitate și pentru el ceva dincolo de moarte" (2) (Ernest Renan).

Animismul, panteismul în societățile primitive, apoi antropomorfismul și politeismul elen, au fost depășite pe măsura progresului social, moral și cultural, ajungând la ipostazierea unei singure puteri creatoare și diriguitoare. Considerând concepția monoteistă ca rezultat al progresului necesar al intelectului iar nu ca revelație, Immanuel Kant conchide: "De aceea vedem la toate popoarele, cum prin cel mai orb politeism sclipesc totuși câteva scântei de monoteism, la care n-a dus reflectarea și speculația adâncă, ci numai un mers natural, devenit încetul cu încetul clar, intelectului comun" (3).

La aceeași concluzie, în temeiul datelor istorice și sociologice, ajunge și Ernest Renan: "Ajuns la o treaptă mai ridicată în evoluția sa, spiritul uman devine în mod necesar monoteist" (4).

Aceste considerații preliminare, care concep monoteismul ca o rezul-

tantă a gândirii umane evoluată și a unei vieți morale naturale, sunt necesare în explicarea logică a spiritului religios și, în ce ne privește, a uimitoarei vieți morale a străbunilor noștri.

Demonstrând monoteismul în religia Tracilor, dovedim nivelul deosebit al gândirii și civilizației lor, singura justificare în abordarea acestei probleme, elucidate, până acum, pe baza datelor istorice.

Pentru a susține forma politeistă în religia Tracilor, s-a creat artificial problema zeităților chtonice (pământene-Zamolxis) și "a celor uranice (solare-Gebeleizis) sau alte "zeități graduate după însemnătate și putere" (5). Se susține chiar că adepții monoteismului nu ar fi interpretat "logic și gramatical" ultima parte a frazei din pasajul IV, 94 din Herodot și anume tragerea cu săgețile spre cer atunci când fulgeră și tună. Zeul cerului, pe care Herodot nu-l denumește, ar fi, după adepții acestei teorii politeiste, Gebeleizis, zeul cerului la care se duc și sufletele muritorilor. Herodot este clar și fără echivoc în sensul că zeul unic-care îi învață pe Traci să se creadă nemuritori, iar aceștia trag cu săgețile spre a risipi norii, crezând că "nu există alt zeu în afară de al lor", - este numai Zamolxis. Faptul că îl numesc pe acesta (pe Zamolxis) și Gebeleizis nu poate duce la concluzia că o simplă enunțare, o altă denumire a aceluiași subiect, ar putea însemna o altă existență. După denumirea lui Zamolxis și apelativul de Gebeleizis, Herodot repetă încă de două ori numele lui Zamolxis și termină, tot la singular, pasajul respectiv: "Ei cred că nu există alt zeu în afară de al lor". Pe lângă faptul, așa cum este nevoit să recunoască și Hadrian Daicoviciu că: "Numele lui Gebeleizis pomenit doar de Herodot, nu apare în nici un alt izvor antic cunoscut, în timp ce Zamolxis continuă să fie menționat până în antichitatea târzie" (6), în sprijinul teoriei politeiste nu pot fi aduse decât presupuneri nelogice și adăugiri la text. În ce constă doctrina lui Gebeleizis și ce elemente spirituale a introdus religia și morala Tracilor? Nimic, întrucât Gebeleizis este o ficțiune, așa cum remarcă Pârvan; el nu este decât un atribut explicativ al puterii ori înfățișării divinității unice a lui Zamolxis. "Zeul unic n-avea deci nevoie de un nume propriu, ci doar de atributele explicative ale puterii sale, care era infinită și ca atare și atributele ar fi putut să fie oricât de numeroase. Și totuși, chiar aceste atribute lipsesc la Geți căci "Zamolxis" e aproape exclusiv întrebuințat, în vreme ce "Gebeleizis" e cu totul excepțional aici ca apelativ al zeului suprem" (7).

Pentru a combate adevărurile stabilite de Vasile Pârvan, Hadrian Daicoviciu îl consideră "idealist, animat de subiective concepții ascetice" (8), iar în articolul publicat în revista Steaua consideră "echivoce argumentele lui Pârvan.

Intrucât părerile pretinsului politeism au fost combătute recent și prin studiul prof. Ion Nania, publicat în "Noi Tracii", nr. 39/1977, cred că nu mai este necesar a insista asupra acestei probleme.

Răspândirea Tracilor pe un teritoriu vast în Europa, parte și în Asia, contactul cu religia și cultura Grecilor (Elinilor), chiar dacă nu i-a scutit de anumite influențe, ei au rămas constanți în spiritul lor de sinteză raționa-

listă și viață virtuoaasă. Oricât de superioară ar părea cultura elină și fabuloasă mitologia lor, acestea au fost convertite, în domeniul religios, de Traci, spre un monoteism național. Așa cum remarcă Ernest Renan, “Chiar dacă Tracii și Frigienii traci au practicat cultul lui Sabazius în legături strânse cu vechiul orfism, acest cult conține totuși în germene monoteismul” (9).

Religia monoteistă la Traci este expresia cea mai veridică a specificului lor sufletesc, este, așa cum arată Ernest Renan: “Mai instructivă decât istoria lor; legenda religioasă trebuie considerată operă proprie și exclusivă a fiecărei rase” (10).

Zalmoxis, indiferent dacă legendele îl consideră pitagorean și cunosător al religiei Egiptenilor, este suflet trac divinizat în putere supremă, Dumnezeu și rege după Herodot și Strabo, Dumnezeu, rege și doctor tămăduitor de trupuri și suflete, după cum l-a considerat Socrates, cea mai luminată minte a antichității, în dialogul lui Platon “Charmides”.

Atributele care definesc morala unei religii, pe lângă credința în existența unei puteri divine supranaturale, identificată cu Binele Suprem, îmbrățișează și ideea nemuririi sufletului, iubirea de oameni, conștiința păcatului, virtutea unei vieți simple și austere.

Atât Herodot, care în Istorie, IV, 94, arată că Tracii se cred nemuritori, cât și Platon, prin Socrates, în “Charmides” afirmă că știința lui Zamolxis merge “până a-i face pe oameni nemuritori”, adăugând, în ceea ce privește problema primatului că: “De suflet trebuie să avem grijă înainte de toate” (11).

Viata onestă și simplă a Tracilor, “cu râvnă de cele divine” - o afirmă categoric Strabo în Geografia VII, 3, 4: “nu ne putem îndoi de cele spuse de Posidoniu, și bizuindu-ne pe întreaga istorie a Geților, că în neamul lor râvna de cele divine a fost un lucru de căpetenie”. Deși mari crescători de vite, ducând un trai liniștit, se hrăneau mai mult cu miere, lapte și brânză, respectând învățătura lui Zamolxis. “A dăinuit la Geți obiceiul pitagoreic, adus lor de Zamolxis de a nu se atinge de carnea animalelor” (12). Învățătura aceasta, așa cum arată mai târziu Diogene Laerțiu, era cuprinsă și în cântecele lui Orfeu: “Orphaeus in carmine suo esum carnum penitus detestatur” (13).

Popoare migratoare, împărați străini nesățioși le-au râvnit traiul liniștit și bogățiile. Incredători în misiunea lor morală pe pământul pe care l-au sfințit cu sânge și sudoare, în virtutea și vitejia lor, au rămas neclintii. Viața morală austeră le-a fost scut și pavază în fața tuturor relelor. Horațiu, în Oda III, îi numește “Rigidi Getae” cântându-le castitatea femeilor ajunsă la grad de virtute socială.

Toate documentele istorice indică faptul că regii traci au avut întotdeauna alături și au ascultat de sfaturile profeților, păstrând astfel cumpăna între putere și dreptate. Această procedură quasi-religioasă a exclus din istoria Tracilor regi satrapă și nebuni ca la alte popoare. Orânduirea statală politică și viața morală religioasă presupun ideea unei dreptăți imanente

legată de nemurirea sufletului și credința în reînviere. Zamolxe, prin retragerea în peștera subterană și revenirea peste trei ani, a dovedit această credință, fie chiar simbolic, înainte de Hristos, fără a fi judecat și condamnat de alții. Ne mărginim a reda concluzia la această problemă, dedusă printr-o cunoaștere profundă și completă a tuturor izvoarelor istorice de către prof. dr. Iosif Constantin Drăgan: “Ideea reînvierii exista la Traci cu mult înainte de apariția creștinismului, ca și ideea dragostei față de aproapele nostru” (14).

Orice doctrină politică sau religioasă presupune existența unui corp de prescripții morale sau juridice. La Traci, cunoașterea și respectarea acestora a pătruns prin cântec. Legile Tracilor, spune Aristotel, erau cântate (15). Acest fapt pare firesc; chiar astăzi, cultul religios e practicat, în parte, prin cântec. Exemplul cel mai tipic în această problemă ni-l oferă Orfeu. Prin Orfeu Tracii au adus cel mai strălucit și nemuritor aport la tezaurul spiritual al omenirii. Legendele îl socotesc ca un misionar, un trimis al lui Zamolxis pentru a apăra religia lui austeră de cea ușoară, hedonistă a lui Dionisos care pătrunsese în ramura sudică a Tracilor. Grecii l-au zeificat, considerându-l fiul lui Apollo și al Caliopei, neputând admite, în orgoliul lor, ca un Trac străin să se ridice chiar peste Prometeu, impunându-se ca cel mai mare promotor al civilizației datorită spiritualității trace prin “delicatețea incomparabilă a caracterului său” (16). Cântând precum ființa vie respiră aerul, poezia lui Orfeu, împlânzitoare chiar de fiare sălbatice, este expresia cea mai duioasă a iubirii.

Poezie și virtute, dreptate și iubire, acestea caracterizează viața spirituală a Tracilor. Un neam de oameni care “s-a distins din primele timpuri prin cunoașterea științelor și artelor și printr-o disciplină severă a moravurilor” (17).

În această stare de evoluție spirituală i-a găsit istoria la începutul erei noastre, când, odată cu apariția creștinismului au început și cuceririle romane în nordul Peninsulei balcanice. Destrămarea statală și militară nu a dus însă și la distrugerea vieții lor fizice și spirituale. Nu putea duce întrucât, astfel cum arată Mircea Eliade: “Cultul lui Zamolxis, de exemplu, ca și miturile, simbolurile și ritualurile ce ne oferă folclorul religios al Românilor, își înfig rădăcinile lor într-o lume spirituală care precede apariția marilor civilizații a Orientului apropiat antic și mediteranean” (18).

La începutul erei noastre, prin fabulistul Fedru, Tracii au ajuns la apogeul creației spirituale. Contemporan cu Isus, urmărește ca și acesta, educarea morală a omului. În prologurile celor cinci cărți de fabule, programatic își expune acest scop. În versul 3 din prologul cărții a II-a, arată clar: “Quam corrigatur error ut mortalium”, și mai categoric în prologul cărții a III-a: “Verum ipsam vitam et mores hominum ostendere”. Morala din fabulele lui Fedru reprezintă alături de morala creștină, nivelul celei mai profunde conștiințe umane. Condamnarea egoismului, perfidiei și a năravului omenesc de a vedea viciile și defectele altora, de a-i judeca chiar ca în pilda creștină în care “omul vede paiul din ochiul fratelui dar nu vede bârna din ochiul său”, este exprimată foarte sugestiv și

metaforic de Fedru în fabula "Peras-Desaga". Omul poartă ca într-o desagă, în traista din spate, viciile-păcatele- proprii, în traista din față. păcatele și viciile celorlalți. Datorită acestui fapt, viciile sale nu le vede, pe când viciile altora îi sar mereu în ochi, le vede și este necruțător în a le imputa. Pledând pentru o viață cumpătată și cinstită, asemenea Noului testament, Fedru condamnă și disprețuiește bogăția materială care corupe bunele moravuri, ca în fabula "Hercule et Pluto" (cuncta corrumpit lucro); scopul vieții este virtutea și cumpătarea: "O ladă cu bani este o piedică pentru adevărata faimă" (Quia dives arca veram laudem intercipit). Mai mult chiar, în sfaturile sale practice, exemplificate ingenios, ca în fabula "Catării și hoții" (Muli et latrones) consideră bogăția aducătoare de griji și pericole "Magno periculo sunt opes obnoxiae". Nenumărate sunt fabulele despre modestie, dragoste de cel sărman, blândețe, bunătate, dreptate, considerând bogăția spirituală, care înobilează un scop al vieții, ca în fabula "Naufragium Simonide", arătând că: "Homo doctus in se semper divitias habet". Spre deosebire de parabola creștină care folosește pentru a convinge, amenințarea cu judecata și viața viitoare, Fedru moralizează și convinge prin puterea sugestivă a exemplelor povestite, considerând forța moralei înăscută, respectând prin aceasta și liberul arbitru.

Sincronismul sau mai bine zis paralelismul dintre parabolele creștine și fabulele lui Fedru, este similar nu numai în conținut, ci și în forma expunerii. Este de ajuns în acest scop să ne referim la "predica de pe munte" și la fabula lui Fedru "Delphicum oraculum": "Văzând mulțimile, Isus s-a suit pe munte și ridicând glasul, îi învăța zicând" ...și se înșiră apoi toate fericirile și păcatele rele. Fedru deasemenea se adresează mulțimii, în ton imperativ, cuprinzând în zece versuri toate pildele din predica lui: "Audite gentes (ascultați voi neamuri)/ Pietatem colite (respectați pietatea)/ Amicos sublevate (ajutați prietenii)/ Bonis favete (săriți în ajutorul celor buni)/ Delicta vindicate (răzbunați nedreptățile)/ Subdolis ite obviam (fiți împotriva viclenilor)/ Malos cavete (feriți-vă de cei răi)."

Poate aceste două pilde au fost-prima rostită, a doua scrisă de Fedru, în același timp. Nu e un fapt imposibil, căci așa cum remarcă Ernest Renan: "Istoria spiritului omenesc este plină de sincronisme străine, care fac ca, fără a avea legături între ele, fracțiuni foarte îndepărtate ale speței umane să ajungă în același timp la idei și închipuiri aproape identice" (19).

Acest apogeu moral al Tracilor și zelul moralizator din fabulele lui Fedru sunt firești, unanim recunoscute de istorici, astfel cum arată Vasile Pârvan: "De la Herodot și până la Iulian Apostatul, antichitatea e unanimă a recunoaște Geților o adâncă și severă religiozitate, care le pătrunde și determină viața lor națională în toate împrejurările" (20).

Sincronismul sau chiar paralelismul traco-creștin de la începutul erei noastre sunt evidente. Sunt în același timp firești, întrucât însușirile morale au fost la Traci chiar precreștine. Acesta nu este un caz izolat, e un adevăr istoric, căci astfel cum remarcă prof. dr. Iosif Constantin Drăgan, premergătoare creștinismului a fost și religia-filosofia lui Sakia Muni Sidar-

ta (21).

Acest sincronism a făcut posibilă răspândirea și întemeierea primelor comunități creștine în spațiul geografic și în templul sufletesc al Tracilor. Religiozitatea Tracilor, virtuțile lor morale au pregătit căile evangheliei. Primii discipoli-apostoli Paul și Andrei au cunoscut căile către aceste ținuturi senine geografice și sufletești. La Philippi, în inima Tracilor sudici, unde, așa cum remarcă Ernest Renan: “Totul indica obiceiuri cinstite, serioase și dulci” apostolul Pavel a întemeiat prima comunitate creștină. În scrisoarea către Filipeni, apostolul, numindu-i frați, îi vestește: “Străluciți ca niște luminători în lume”. De la Philippi, spre Salonic în Macedonia, nu s-a oprit la Amphipolis întrucât orașul era locuit de Greci, departe de a prezenta aceleași însușiri morale ca Tracii. Biserica din Thesalonic, în acest centru trac-macedonean, a devenit un model despre care apostolul spune că: “Mireasma ei bună s-a răspândit peste tot”.

A treia comunitate a fost întemeiată aproape de Salonic, la Beria, centru traco-macedonean prin excelență. Odată cu plecarea din Beria, arată Renan: “S-a sfârșit această strălucită misiune din Macedonia, cea mai fecundă din câte Pavel le-a săvârșit” (22).

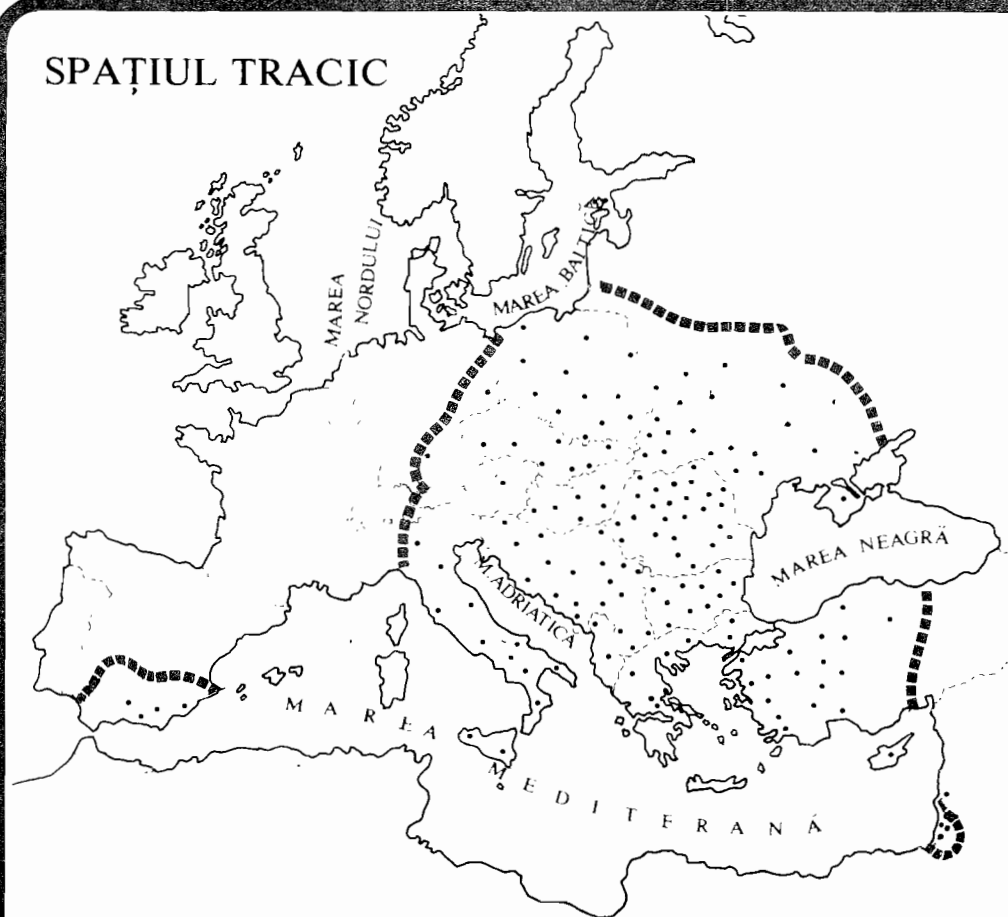
În scrisoarea către Corinteni (în Corint ca și la Atena printre Greci având de luptat cu superficialitatea și sofismul lor), Pavel îi dă ca exemplu pe Macedoneni, arătând: “Fraților, vă dau de știre despre darul pe care Dumnezeu l-a dăruit bisericilor Macedoniei... Și au făcut nu după cum am nădăjduit, ci ei singuri pe sine s-au dat Domnului, mai întâi și nouă, apoi prin voința lui Dumnezeu”.

Nu ne aflăm în fața unui miracol, dacă religia și morala creștină nu s-au împământenit întâi pe malurile simbolicului Iordan. Dacă sufletul este templul creștinismului, acest suflet se afla numai în viața sublimă a neamului trac. Zamolxis a pregătit acest suflet în care putea rodi îmbelșugat sămânța semănătorului. Cultul lui Zamolxis așa cum arată Mircea Eliade: “Se preta mai mult decât toate celelalte divinități la o creștinizare aproape totală” (23).

În religia născută din cultul strămoșilor, poporul român, format odată cu creștinarea Tracilor, și-a găsit în istoria sa multimilenară, credința în nemurire.

(1) *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*, prefață. (2) *Histoire des origines du Cristianisme - Vie de Jésus*, p. 2. (3) Immanuel Kant, *Critica Rațiunii Pure*, p. 474. (4) Ernest Renan, *Etudes d'Histoire Religieuse*, p. 66. (5) C. Daicoviciu, *Dacia Liberă-Dacia Romană*, p. 43. (6) Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, p. 196. (7) Vasile Pârvan, *Getica*, p. 155. (8) Hadrian Daicoviciu, *Dacii*. (9) Ernest Renan, *Saint Paul*, p. 142. (10) Ernest Renan - *Etudes d'Histoire Religieuse*, prefață. (11) Platon, *Charmides* în *Oeuvres complètes*, I, 1959, p. 314. (12) Strabon, *Geografia* VII, 3, 5. (13) Diogene Laertiu VII. (14) Iosif Constantin Drăgan, *Noi Tracii*, p. 92. (15) Aristotel, *Problemata*, XIX. (16) Jean Coman, *Cahiers de Zalmoxis*, Librairie Orientale. (17) Petrus Danet Academicus, *Phaedru Fabule*, ediție 1675. (18) Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis Khan*, Paris, Payot p. 9. (19) Ernest Renan, *Histoire des origines du Cristianisme*, p. 53. (20) Vasile Pârvan, *Getica*, p. 151. (21) Iosif Constantin Drăgan, *Arienii în India*, “Noi Tracii” nr. 50, p. 2. (22) Ernest Renan, *Saint Paul*, p. 164. (23) Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis Khan* p. 75.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

<i>Iosif Constantin Drăgan</i> : Reflecții pe marginea tracologiei	1
<i>Dumitru Berciu</i> : 2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent	3
<i>Mircea Mihai Rădulescu</i> : Limba Dacilor	6
Programme du IIe Symposium International de Thracologie	8
<i>Atanasie Nasta</i> : Sincronism daco-creștin	10

NOI TRACII

Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)
Centro stampa B.G. - Via larga 11 Milano